

**İMPARATORLUKTAN CUMHURİYETE GEÇİŞ SÜRECİNDE
BOZÖYÜK (YATAĞAN-MUĞLA) NAHİYESİNİN SOSYO-EKONOMİK
YAPISI**

Mehmet ÇANLI*

ÖZET

Muğla Bozöyük Nahiyesi, idari teşkilat olarak bu gün Yatağan, Kavaklıdere ve Milas İlçelerinin bir kısmını oluşturmaktadır. Yedi adet Muğla Şer'îye Sicili Defteri taranarak yapılan bu çalışmada, savaş ortamı içerisinde bu geniş bölgenin sosyal ve ekonomik hayatı incelenmektedir. Bölgenin nüfusu ve aile hukuku detaylı bir şekilde incelenmektedir. Aynı zamanda askeri konulara da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bozöyük, Yatağan, Şer'îye Sicili

**The Socio-Economic Structure of the District of Bozöyük, Yatağan, Muğla
in the Period of Transition Process from Empire to Republic**

ABSTRACT

Today the administrative organization of the province of Muğla Bozöyük district consists of Yatağan, Kavaklıdere and Milas. Seven Historical Court registrative books (Muğla Şer'îye Sicili Defterleri) of Muğla have been researched and the social and economic life of this large region in the war environment have been examined. The population and family law as well as military matters of the region have been thoroughly studied.

Key Words: Bozöyük, Yatağan, Historical Curt Registrative Books

GİRİŞ

Sosyal ve ekonomik tarihi çalışan Yeniçağ ve yakınçağ araştırmacılarının ana kaynaklarından ve en önemlilerinden biri olan şeriye sicillerini hep merak ederdim. Niçin Cumhuriyet tarihi araştırmacıları da bunlardan faydalanmasın?, diye düşünürdüm. Cumhuriyet tarihi araştırmacıları daha çok arşivlerin tamamen açık olmaması nedeniyle mevcut açık olanlarla askeri ve siyasi konularla ilgilenmişlerdir. Bir vesile ile Muğla Şeriye Sicilleriyle ilgilenmem sırasında bunlarla ilgili bir çok soru kafamda oluştu. Milli Mücadele dönemi ve öncesini kapsayan Cumhuriyet tarihinin bir kesitinin sosyal ve ekonomik yapısı şeriye sicillerinden çıkartılabilir mi? Bu dönemde hukuki işler nasıl yürüyor? İşgal altında bulunan bölgelerdeki hukuk ve diğer işler nasıl yürüyor? İşgal kuvvetlerinin hukuki yapıya bir etkisi var mı? ... Bu ve buna benzer soruları çoğaltabiliriz. Bu çerçevede biz de 1918-1925 yıllarını kapsayan Muğla'nın Yatağan İlçesine bağlı Bozöyük Nahiyesinin sosyo-ekonomik yapısını şeriye sicili defterinden çıkarmaya çalışacağız.

* Yrd. Doç. Dr., Muğla Üniversitesi, Tarih Bölümü.

İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bozöyük (Yatağan-Muğla) Nahiyesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Bugün Yatağan İlçesi sınırları içinde kalan ve Muğlanın kuzey-batısında yer alan Bozöyük, adını aynı adla anılan cemaatten almıştır. Bozöyük, 15 yy.'ın başlarından 1880'lara kadar kaza konumundadır.¹ 15. yy'da 66 köy bağlıyken, 1517'de köy sayısı 76'ya çıkmıştır. Daha sonra 1560'lardan sonra köy sayısı 36'ya düşürülmüştür.² 1880'den sonra nahiye haline getirilmiştir. Bu tarihlerde 35 köy bağlıdır. Nahiye merkezi, Ahi Çelebi Köyüdür.³ Nahiye merkezi haline getirildikten sonra bağlı köyleri 1926'ya kadar aynı şekilde kalmıştır.⁴ Bu köylerin büyük bir kısmı bugün Muğla merkez, yatağan ve Kavaklıdere ilçelerine bağlanmıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk nahiye müdürü Mustafa Ferit Efendidir.⁵ Daha önce kaza iken adli teşkilat bulunurken, nahiye olduktan sonra adli işler Muğla merkezinde görülmeye başlanmıştır. İş yoğunluğu veya değişik nedenlerden dolayı yüz yılımızın başlarında nahiyede tekrar adli teşkilat veya naiblik müessesesi kurulmuştur.

Bölgenin nüfusuna baktığımızda, 15. yy.'ın sonlarında köyleriyle birlikte (66 Köy) toplam 5960 olan nüfusu Bozöyüğün 1517'de 11 090'a çıkmıştır. 1562'de köy sayısı azalmış olmasına rağmen (36) nüfusu 10 375 kişi kadardır.⁶ 1889'da 17 964⁷, 1896'da 18 607, 1897'de 19 227, 1902'de 19 635, 1908'de 16 852 kişi kadardır. Osmanlı son döneminde veya Milli Mücadele döneminde ise tahminen toplam 15 000 kişi kadardır. 19. yy.da nüfus artışının nedeni göçer aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesidir. Örneğin bölgeye 1883'de toplam 871 kişiden 176 hane yapılarak yerleştirilmiştir.⁸ Bölge halkını Balyeboli, Kavaklıdere (Balyebol Cemaatından ayrılma), İskender Bey Cemaati, Güre Barza, Güne Barza, Oturak Güne Barza, Horzum, Germiyan, Göçer, Kayı, Karaca Koyunlu ve Kızılca Keçilü gibi bazı cemaatlardan oluşmaktadır.⁹ Yüzyılımızın başlarında ise Tombul Cemaati (Bayır Köyünde)

¹ H. 1296 Aydın Vilayeti Salnamesi, s. 138

² Ekrem Uykucu, **Muğla Tarihi**, İstanbul, 1983, s. 93, 94

³ H. 1307 Aydın Vilayet Salnamesi, s. 612

⁴ Şeriye sicili defterlerinden tespit edebildiğimiz kadarıyla nahiyeye bağlı köylerin bazıları şunlardır: Ahiköy, Akgedik, Bağyakası, Bencik, Bencik Kavak Beli Mevkii, Bencik Damarası Mevkii (Dağarası), Bozarmurt, Bozöyük, Madenler, Taşkesik Köyü, Bozöyük Değirmen başı Mevkii, Cazgırlar, (cazgırlar daha önce müslim ve gayri müslim olarak iki köy halindeymiş), Çetibağı, Çiftelik, Elekçi, Elmacık, Eskihisar, Eskihisar Zorbazlar Mahallesi, Gevenes, Gevenes Karapınar Mevkii, Gevenes Dereköy, Gibye (Yeşil Bağcılar), Gökgedik, Hacı Bayramlar, Kadıköy, Karakuyu, Kapubağı, Katrancı, Kırıkköy, Kozağacı, Leyne (Turgut), Nebiköy, Mesken, Şahinler, Şerefköy, Şerefköy, Kızılmusalı Mevkii, Zeytin Köy.

⁵ H. 1303 Aydın vilayet Salnamesi, s. 160

⁶ Uykucu, s. 93, 94

⁷ H.1307 Aydın Vilayet Salnamesi, s. 612

⁸ H. 1302 Aydın Vilayet Salnamesi, 276; 1883 yılında padişahın emriyle Aydın Vilayeti dahilindeki livalara 70 bin göçer yerleştirilmiştir.

⁹ Muğla Tahrir Defteri, Defter No: 61; Uykucu, s. 98-101

Mehmet ÇANLI

ve Ovalı Aşireti görülmektedir.¹⁰ Bunların yanında son dönem şer'îye sicili defterlerinden tespit edebildiğimiz kadarıyla bölgede az miktarda Arnavut, Çerkez ve Kürtler yaşamaktadır. Diğer taraftan Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sonunda Rumeliden, Erzurumdan, Sökeden, Çineden¹¹ ve adalardan göç ederek bölgeye gelip yerleşen kişiler de bulunmaktadır.

Bölgedeki gayri müslim azınlık olarak Rumlar yaşamaktadırlar. Bunların nüfusu 19. yy. boyunca ortalama 450 kişi civarındadır. Ancak yüzölçümünün başından itibaren bu sayı 675'lere çıkmıştır.

A: BÖLGENİN SOSYAL YAPISI:

1.Aile Hayatı:

Kadı veya naibin şer'îye sicillerine kaydettiği hüccet, i'lam, tereke kayıtları özellikle folklor açısından değerli bilgileri taşımaktadır. Terekeler, ölenlerden kalan menkul ve gayri menkul her türlü mallar ile alacak, borç, vasiyet ve hibe gibi tasarrufların teferruatlı bir envanteridir. Tereke defterlerinde aynı zamanda ölenlerin sosyal durumlarını, medeni hallerini, aile yapılarını gösterdiği gibi, ölenlerin her türlü kılık kıyafetlerini, ev eşyalarını çiftçilik ve hayvancılıkla ilgili malzemeleri, çeşitli gayri menkulleri ve hayvanların cinslerini ve miktarlarını, ticaret ile ilgili malzemeleri ve bunların satış bedellerini göstermektedir. Bunların yanında mutfak eşyalarının tespitiyle mutfak kültürü ile ilgili bazı ipuçlarını yakalayabilmekteyiz. Tereke defterlerinde dikkatimizi çeken başka bir konu da savaşlarda şehit düşen kişilerin terekeleri ve diğer askerlikle ilgili naiblerin yapması gereken işlemlerle ilgili bilgileri bulabilmekteyiz.

Geleneksel Türk aile yapısı babaerkil bir yapıya sahiptir. Aile genelde bir arada oturur. Bölge insanının oturdukları mekanlar ağırlıklı olarak tahtadan yapılmış iki katlı evlerdir. (tahtani ve fevkani). Bunun yanında iki göz odadan oluşan tahta ve balçıkdan oluşan evlerde de yaşanmaktadır. İki katlı evlerin üst katları genellikle servisler dışındaki ev yaşantısının bölümlerini içerir. Depoları, ahır, samanlığı ve helaları evin alt katında ve havlu içersinde yerleştirilmiştir. Bölgede taştan yapılmış evlerde bulunmaktadır. Bu evler genelde Rumların evleri olup, ve Rum ustaların bölgenin ileri gelen zengin kişilerine yaptığı evlerdir.

Ev içinde kullanılan giyim ve diğer bazı eşyaların bazıları şunlardır: İskemle, halı, kilim, yaygı, kara yaygı, çul, kıl heybe, seccade, sandık, İzmir

¹⁰ **Muğla Şer'îye Sicili Defteri** No: 190

¹¹ Söke ve Çineden gelen göçmenler Yunanlıların bu bölgeleri işgal etmesiyle kaçıp buraya gelen insanlardır.

İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bozöyük (Yatağan-Muğla) Nahiyesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Sandığı, Muğla Sandığı, yatak (yün ve pamuk), yorgan (yün ve pamuk), leğen, su kovası, çanta, fener, silahlık, tüfenk (çifte),¹² gömlek, palto, don, kumaş don, basma don, alaca endaze, kumaş ipliği, kuşak, ipek şal, ipekli dokuma, eşarp, çuha şalvar, boyalı don, Hacı şamisi, papazi, fistan ve peştemaldir. Mutfak eşyası olarak kaşık, bıçak, satır, çanak, çukur tabak, bakraç, bakır, bal tulumu, kazan, harani (kazan), tagan, küçük yağ taganı, kaynatma (kazan), sini, kadayıf sinisi, çömlek, şişe, tava, tepsi, tas, toprak kap, toprak çömlek, saç, saç ayağı, yağ küpü, pekmez tavası, su bardağı, kaşık, kahve takımı, kahve dibegi, cezve, ve camdandır. Ziraatte kullanılan alet ve malzemeler ise: çapa, kürek, manar (balta), çift aleti, arpa ölçeği, buğday ölçeği, çavdar ölçeği, burçak ölçeği, kovan (kuru ve yaş), gazla, gaz tenekesi, tahra, kantar ve yağ ve diğer toprak küpleridir.

Bozöyük Nahiyesinde hukuki işlere Muğla merkeze bağlı olarak naib bakmaktadır. Mahkeme veya naib, gezgincidir. Mahkeme duruşmaları belirli bir mekanda yapılmamaktadır. Diğer taraftan nahiyeye bağlı köylere naib, aynı köyde bir veya birden fazla davaya belirli bir tarih vererek çözümlenmeye çalışmaktadır. Bölgede aile hukuku ile ilgili sorunlar, Mecelle ve Çatalcalı Ali Efendinin “Fetava-yı Ali Efendi”¹³ Mecmuasına göre çözümlenmeye çalışılmaktadır.

Bölgede mahkemede alınan harçlar şunlardır:

Kağıt (Hicaz Varakası) (10 kr. ila 30 kuruş arasında değişmektedir.), Pul (terekeye konu olan toplam paranın % 1 ila 2’si alınmaktadır.), kaydiye (toplam paranın % 2.5 ila 3 arasında değişmektedir.), Resm-ı kısmet (toplam paranın % 2.5’u alınmaktadır.), Dellaliye, hammaliye (eşya veya mal taşınması ile ilgili alınan kiralama ücreti), Hayvan kiralama ücreti (günlük 100 kr ila 250 kr arasında değişmektedir.), masarîf-ı rahiye (günlük 100 kr.)

¹² Hemen hemen her evde bulunmaktadır.

¹³ İslam Hukuku, Osmanlı Devletinde Hanefi mezhebinin içtihadlarına göre uygulanmıştır. Bu hukukun uygulanması sırasında kadılar ve naibler, günümüzdeki anlamında kanunlara sahip değillerdir. İslam Hukukunun kaynaklarının yanında medreselerde okutulan fıkıh kitaplarının yanında bazı hukuki soru ve cevapları içeren fetva mecmualarından da faydalanılmıştır. Bu mecmualardan biri de 43. Şeyhülislam Çatalcalı Ali Efendinin hazırladığı “Fetava-yı Ali Efendi” adlı eseridir. (Abdulkadir Altunsu, **Osmanlı Şeyhülislamı**, Ankara, 1972, s. 94,95. Çatalcalı Ali Efendi, H. 1041 (M. 1631)’da çatalca’da doğmuştur. Şeyhülislamlığı 13 yıl küsur sürmüştür. 1692’de Edirne’de ölmüştür. Eseri: “Fetava-yı Ali Efendi”, daha sonra Kefevi Salih Efendi tarafından toplanmıştır. 1906’da basılan eser, iki cildi bie arada olmak üzere 398 sayfadır. (Mehmet Akif Aydın, Osmanlılarda Aile Hukukunun Tarihi Tekamülü”, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, Ankara, 1992, C.II, s. 437

1.1 Nikah:

Nikah, tarafların ve şahitlerin katılımıyla gerçekleştirilen medeni bir akiddir. Nikahın gerçekliliğinin sağlanması için kadı veya onun izniyle bir din adamının katılımı hukuken zorunlu değildir. Tanzimat dönemine kadar çeşitli idari düzenlemelerle kadıdan izin almaksızın nikah kısılması engellenmeye çalışılmıştır.¹⁴ Sicile kaydedilmeyen nikah akidleri, çeşitli anlaşmazlık durumunda mahkeme tarafından geçerli sayılmadığını belirtmek gerekir.¹⁵

Şer'îye Sicili defterinden tespit edebildiğimiz kadarıyla nikah ve boşanma işlemleri 1917'de çıkarılan aile hukuku ile ilgili düzenleme ile nikah ve boşanma işlemleri ayrı bir defterde tutulması kararlaştırılmıştır. Bu tarihten itibaren nikah ve boşanma işlemleri deftere kaydedilmeye başlanmıştır. Örneğin Bozöyük'deki nikah ve boşanma ile ilgili defterin her sayfasına bir nikah işlemi yapılmış boşanma halinde sayfanın altına boşanma kaydı işlenmiştir. Muğla merkezinde ise matbu bir defter düzenlenmiş olup, nikah ve boşanma işlemleri ayrı ayrı sayfalarda tutulmuştur. Daha sonra bilgi için nüfus idaresine ilmühaberi gönderilmektedir. İşgal ile birlikte toplu bir defterin tutulmadığını görmekteyiz.

(1334-1337) 1918-1921 tarihleri arasında Bozöyük ve bağlı köylerinde 367 nikah işlemi yapılırken, 4 adet boşanma görülmektedir.¹⁶ 1921'den sonra nikah ve boşanma işlemleri ayrı bir defterlerde tutulmadığını görmekteyiz. 1922-1925 yılları arasında tutulan 195 Nolu defterden tespit edebildiğimiz kadarıyla Bozöyük bölgesinde iki nikah olayına rastlamaktayız. Bu dönemde evlenme olayının az olmasının nedenlerini şöyle açıklayabiliriz. İlk önce akla gelen sebebi acaba bütün nikah kayıtları deftere kaydedilmiş midir?. Bu döneme baktığımızda savaş yılları ve savaş sonrası sosyal ve ekonomik sorunların halledilmeye çalışıldığı dönemdir. Diğer taraftan Muğla Kadılığının 9 Ekim 1922 tarihli bölge naibliklerine gönderdiği bir emirde askerde olan kişilerin nişanlılarının başkalarıyla evlendirilmemeleri istenmektedir.¹⁷ Bu emir, konuyu açıklığa kavuşturmaktadır. Çünkü bu dönemde eli silah tutan bütün erkeklerin hemen hepsi askerde olduğu için evliliğin az olmasına neden olmuş olabilir. Diğer yandan ekonomik nedenler de etkili olmuş olabilir. Nikahda kadına Mehr-i muaccel olarak verilen mallara baktığımızda daha çok nakit paradan çok gayri menkul (tarla, zeytin ağacı...) olarak verildiğini görmekteyiz.¹⁸ Yine

¹⁴ M.A. Aydın, s. 92

¹⁵ Saim Savaş, "Fetva ve Şer'îye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması" **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, Ankara, C. II, s. 11

¹⁶ MŞSD, Defter No: 196

¹⁷ MŞSD, Defter No: 197 (Kayıt Defteri), Sıra No: 16, Evrak No: 23528 (9 Teşrin-ı Sani 1338)

¹⁸ MŞSD, Defteri, Defter No: 195, Zabt No: 29, s. 1

İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bozöyük (Yatağan-Muğla) Nahiyesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı

evliliğin az olmasının diğer bir sebebi bu dönemdeki boşanma ve nafaka davalarında sık sık rastladığımız erkeklerin ekonomik veya askerlikten kaçma gibi nedenlerden dolayı eşine ve çocuklarına bakmadığı ve evine uğramadığını söyleyebiliriz.

Bölgedeki gayri müslimlerin nikah kayıtları işgal öncesinde müslüman vatandaşlar gibi aynı deftere kaydedilmektedir. İşgal sonrası nikah işlemleri ile ilgili her hangi bir kayda rastlamamaktayız. Gayri müslim Rumların nikah kayıtlarından tespit edebildiğimiz kadar bölge Rumları, kız alışı verişini İzmir, Manisa, Bursa, Lefke ve adalarla yapmaktadırlar.

Nikahda vekalet, nikah yetkisine sahip olan kişilerin, bu yetkilerini bir vekil yoluyla kullanabilmeleridir. Bu kişiler hür ve reşit olmaları gerekir. Vekaletin geçerli olabilmesi için, vekil atayacak kişinin nikah akdetme yetkisine sahip olması zorunludur. Bu yetkiye sahip olmayan kimseler velileri tarafından temsil edilirler.¹⁹ Vekalet, yazılı veya sözlü olarak verilebilir. Geçerli olabilmesi için nikahlanacak kimselerin vekillerinin dışında en az iki şahide ihtiyaç vardır. Vekil anlaşmaya uymazsa kişinin isteği üzerine nikah akdi feshedilebilir. Kendisine vekil atayan kimse bu vekili istediği zaman azl yetkisine sahiptir.²⁰

Nikahta velayet, yaşı küçük olan kişilerin haklarını korumak amacıyla kabul edilmiş bir müessesedir.²¹ Nikahda velayeti uygulayabilecek olan akrabalar üç grupta toplanmaktadır. 1. Baba ve dedeler 2 Erkek kardeşler ve çocukları 3. Amca ve oğullarıdır.

Velileri tarafından evlendirilen çocuklar, ergenleşince kadıya başvurarak evlenmenin feshini isteyebilirler. Bölgede velayetle evlendirilmelerle ilgili bir kaç örneğe rastlamaktayız. Bunlarda ergenlik çağına girince nikahı fesih cihetine gitmektedirler.

Bölgede genelde tek evlilik gözlemlenmektedir. Şer'îye sicili defterinden tespit edebildiğimiz kadarıyla iki evliliğe özellikle kadınlar tarafından karşı çıkmaktadır. Buna tepkilerini daha çok mihr-i müeccelini veya ayrı bir hane isteyerek göstermektedirler. Son dönemde (1918-1925) üç evli bir kişiye rastlamaktayız. Tereke defterlerinden tespit edebildiğimiz kadarıyla çocuk sayısı genelde 3 veya 4 tane kadardır.

1.2. Mehr (Mehir):

¹⁹ Ahmet Akgündüz, **Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı**, Diyarbakır, 1986, s. 161

²⁰ Halil Cin, **İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme**, Ankara, 1974, s. 93

²¹ Hayrettin Karaman, **Mukayeseli İslam Hukuku**, İstanbul, 1991, C.I, s. 250

Mehmet ÇANLI

Mehir, evlenirken erkek tarafından kadına verilen veya taahhüt edilen para veya maldır. Nikah sırasında mehr miktarı belirtilmiş ise buna “Mehr-i Müsemma” denir. Eğer nikah sırasında mehr belirtilmemiş ise boşanma veya vefat halinde kadına aynı sosyal durumundaki başka kadınlara verilmekte olan miktarda mehr verilir. Buna da “Mehr-i Misl” denir.²² Erkeğin düğünden önce verdiği mehr kısmına “Mehr-i Muaccel” denilmektedir. Bu genellikle mehrin yarısını yada üçte birini kapsar. Geri kalan mehr ise düğünden sonra, daha çok evlilik sona erdiğinde ödenmiştir. Bu kısma da Mehr-i Müeccel adı verilmektedir.

Mehr-i muaccel ve müeccel, sadece para şeklinde ödenmemektedir. Bazan ev, giysi, ve altın veya ziynet eşyası şeklinde de verilmektedir. Mehr akdinin yapılmasından sonra mehr verilmeden kadın ölürse miras yoluyla kadının mehri varislerine geçmektedir. Bölgede Mehr-i muaccel olarak verilen para miktarı farklılıklar göstermektedir. Örneğin verilen mehr-i muaccel miktarları şunlardır: 2 adet beşi birlik²³, kopçalı beş adet madeni lira ve iki adet Osmanlı Lira kıymetinde bir şal kuşak²⁴ ve doksan üç adet zeytin ağacıdır.²⁵ Mehr-i muaccel daha çok düğün öncesinde kadına altın olarak veriliyor. Bunu paraya çevirmek gerekirse ortalama 300 ila 500 kuruş arasında değişmektedir. En düşük 150 kuruş²⁶ üst limit ve 2000²⁷ kuruştur.

Mehr konusunda en çok karşılaşılan problemlerden biri ölüm sonucunda belirlenen mehr-i müeccel miktarının kararlaştırılması sırasında ortaya çıkmaktadır.²⁸ Bu durum şahitlerde ispat edildiğinde veya yemin ettirilerek halledilmektedir.

Evlenecek kadının çeyiz adıyla bazı eşyalar getirme mecburiyeti yoktur. Ancak babanın bu tür eşyaları vermesi tavsiye edilmektedir. Çeyiz, kadının mal varlığı sayılır. Ölüm veya boşanma sırasında bunlara dikkat edilir.

1.3. Boşanma:

²² Karaman, s. 284

²³ MŞSD, Defter No: 195, Zabt No: 40, Esas No: 11, s. 13

²⁴ MŞSD, Defter No: 195, Zabt No: 71, Esas No: 43, s. 50,51

²⁵ MŞSD, Defter No: 195, Zabt No: 29, Esas No: 1, s. 1

²⁶ MŞSD, Defter No: 195, Zabt No: 57, Esas No: 29, s. 33

²⁷ MŞSD, Defter No: 195, Zabt No: 18, Esas No: 19, s. 75-76

²⁸ Peter Benedict, “Hukuk Reformu Açısından Başlık Parası ve Mehr”, **Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler**, (Editörler: Adnan Güriz, Peter Benedict), Ankara, 1974, s. 11

İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bozöyük (Yatağan-Muğla) Nahiyesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Temelde erkeğin istediği zaman evliliğe son verebileceği kabul edilmiştir. Erkeğin karşı tarafın onayını almak zorunluluğu yoktur. Hatta kadının veya naibin kararına da gerek duyulmamıştır.²⁹ Bozöyük bölgesinde şer'îye sicillerinden tespit edebildiğimiz kadarıyla 1918-1925 yılları arasında 39 (otuz dokuz) boşanma davasına rastlamaktayız. Boşanmanın nedenleri arasında şunları sayabiliriz: Erkeğin, kadına mehr-i müeccel ve iddet nafakasını peşin ödeyerek veya vermeden sebepsiz olarak boşaması, erkeğin geçimsizliği neden göstermesi gibi sebeplerdir. Kadının da mehr-i müeccel ve iddet nafakasından vazgeçerek boşanma yetkisi bulunmaktadır.³⁰ Kadının boşanma talebinde bulunmasının nedenleri öncelikli olarak geçimsizliktir. Erkeğin, erkek kardeşleri ve dul babası ile aynı evde oturması³¹ ve erkeğin, ikinci veya üçüncü evlilik yapması ve kadınlar aralarında geçimsizlik nedeniyle erkeğin kadına bakmaması gibi nedenlerden dolayı mehr-i müeccel ve iddet nafakasından vazgeçerek boşanabilmektedir.

1.4. Nafaka:

Evlilikte erkek, kadının normal bir şekilde hayatını devam ettirebilmesi için bütün yiyecek, giyecek ve gerekli ev eşyalarını karşılamakla yükümlüdür. Erkek, maddi durumuna göre kadına müstakil bir ev sağlamalıdır. Nafaka yükümlülüğünün başlaması için geçerli bir nikah akdinin yapılmasından başka, kadının belirli bir fiziki olgunluğa erişmesi gerekir. Küçük yaşta evlendirilen kadınların, kocalarından nafaka talep etme hakkı yoktur.

Şer'îye sicillerinden tespit edebildiğimiz kadarıyla nafakayı üç ana grupta toplayabiliriz.

1. Evlilik devam ederken kadının aldığı nafaka.
2. Boşandıktan sonra alınan Mehr-i müeccel ve iddet nafakası.
3. Çocuklar için kadının aldığı nafaka.

1. Evlilik devam ederken alınan nafaka: Buna sebep olan durumları şöyle sıralayabiliriz. Kadın, erkeğin ailesiyle, ikinci veya üçüncü hanımıyla beraber oturmak zorunda değildir. Kadın eğer isterse kocasından ayrı bir ev isteyebilir. Mahkeme kararıyla ayrı bir ev tutuluncaya kadar aylık belirli bir miktar erkek para ödemektedir. Bununla ilgili bölgede bir çok örneğe rastlamaktayız. Örneğin Eskihisar Köyünden bir kadının, geçimsizlikten ve

²⁹ Karaman, s. 36

³⁰ Savaş, s. 530

³¹ MŞSD, Defter No: 195, Zabt No: 4, Esas No. 2, s. 139

Mehmet ÇANLI

erkeğin dul babasıyla beraber oturmak istemediği³², başka bir kadın ile kocasının üç evli olmasından dolayı ayrı bir ev istemektedir.³³

Bu tür nafaka erkeğin ekonomik durumuna göre değişmektedir. Tespitimize göre bölgede en düşük verilen nafaka miktarı 100 kuruştan başlayıp, en yüksek 900 kuruşa kadar çıkmaktadır. Ancak genelde 300-500 kuruş arasında yoğunlaşmaktadır.

Erkeğin uzun süre evden ayrılması veya karısına ve çocuklarına bakmaması sonucunda da nafaka verilmektedir.³⁴ Bu nafaka ortalama kişi başına aylık 300-400 kuruştur. Bu tür nafaka da kadın, ayrıca mehr-i müeccelini de istemektedir.

2. Boşandıktan sonra alınan Mehr-i Müeccel ve iddet nafakası: Mehr-i müeccel, nikah esnasında tespit edilen erkek tarafından evlilik döneminde veya boşanma durumunda kadına vermeyi taahhüt ettiği para veya maldır. İddet nafakası ise kadının boşandıktan sonra üç hayz döneminde aylık geçimini sağlayacak olan paradır. Mehr-i müeccel ile ilgili yukarıda bilgi vermiştik. İddet nafakasının miktarı farklılık arz etmektedir. Bu da diğerlerinde olduğu gibi erkeğin ekonomik durumuna göre değişiklik göstermektedir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bölgede 100 kuruş ile 3000 kuruş arasında değişmektedir. Genelde 200 ile 500 kuruş arasında yoğunlaşmaktadır. Ancak iddet nafakasını kadın, tarla ve hububat³⁵ şeklinde de aldığı görülmektedir. Bu miktarlar bazan aylık, bazan da günlük olarak tespit edilmektedir. Ayrıca boşanmış olup da hamile olan kadınların nafakası diğerlerinden veya genel ortalamanın üzerinde 600-700 kuruş³⁶ ve 1500 kuruştur.³⁷ Kadın boşanmak isterse bu nafakadan feragat etmek zorundadır. Ancak mehr-i müeccelini bazan aldığı görülmektedir.

3. Çocuklar için kadının aldığı nafaka: Boşanma sonrasında küçük olan çocuklar, annenin velayetine bırakılmaktadır. Bunların nafakası babanın üzerine bırakılmıştır. Çocukların her biri için nafaka ayrı ayrı olarak annesine verilmektedir. Tespit edebildiğimiz kadar çocuklar için verilen nafakanın miktarı aylık 100 kuruş ile 750 kuruş arasında değişmektedir. Genel ortalama 150-250 kuruş arasında değişmektedir.

³² MŞSD, Defter No: 195, Zabt No: 4, Esas No: 2, s. 139

³³ MŞSD, Defter No: 195, Zabt No: 7, Esas No: 9, s. 62,63

³⁴ MŞSD, Defter No: 195, Zabt No: 56, Esas No: 59, s. 119; Zabt No: 57, Esas No: 53, s. 120; Zabt NO. 5, Esas No: 4, s. 140,141

³⁵ MŞSD, Defter No: 195, Zabt No: 57, Esas No: 29, s. 35

³⁶ MŞSD, Defter No: 195, Zabt No: 54, Esas No: 60, s. 117,118; Zabt No: 66, Esas No: 70, s. 127,128

³⁷ MŞSD, Defter No: 195, Zabt No: 6, Esas No: 8, s. 60,61

İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bozöyük (Yatağan-Muğla) Nahiyesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Çocuklar için alınan bir başka nafaka da Eytam Sandığından alınan nafakadır. Bu nafaka boşanma ile ilgili olmayıp, babası ölen çocukların malları Eytam Sandığına yatırılmaktadır. Yetimin malları bu sandık tarafından faizle işletilerek yetime, aylık geçimini sağlayacak parayı vasisine veya velisine parayı kullanabilmesi için izin verilmektedir. Bozöyük'te Eytam Sandığı bulunmaktadır. Eytam Sandığı ile ilgili daha geniş bilgi ekonomik yapı incelenirken vermeye çalışacağız. Verilen bu paranın miktarı genel ortalaması 300 kuruştur.

Kısaca toparlamak gerekirse nafaka günlük veya aylık olarak verilmektedir. Verilen bu nafakanın miktarları bir kişinin bu dönemde aylık geçim standardını vermektedir. Bu da aylık ortalama 300-500 kuruş civarındadır.

1.5. Terekelerde Geçen askeri konular:

Bölge şer'îye sicili defterlerinde askerlikle ilgili bilgilerde mevcuttur. Bu bilgiler Balkan Savaşlarında, I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde vefat eden kişilerin isim ve terekeleri, asker kaçaklarına yapılacak muameleler,³⁸ askerde bulunan kişilerin çocuklarına vasi tayini, evlilikleri veya nişanlılık durumlarıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Askerde vefat eden kişilerin ölüm sebeplerini askerlik şubesi tarafından nüfus idaresine bildirilip, ondan sonra tereke kayıtlarının veya mirasının paylaşılması cihetine gidilmesine dikkat edilmiştir.³⁹ Yine askerde olan kişilerin nişanlıları, velileri tarafından haber alınamadığı için evlendirilmektedirler. Bundan dolayı da asker kaçaklarının artmasına neden olmaktadır. Nitekim bununla ilgili Muğla Kadılığının 9 kasım 1922 tarih ve 23 528 numaralı bir yazısında askerde olan kişilerin nişanlılarının başkalarıyla evlendirilmemesi istenecektir.⁴⁰ Yine askerde vefat eden kişilerin terekeleri ve diğer hukuki işlemleri mahkemelerde ücretsiz olarak yapılmıştır.

Tereke defterlerinden tespit edebildiğimiz kadarıyla bölgeden askere gidip de şehit düşen kişilerin köylere göre dağılımı şöyledir:

³⁸ MŞSD, Defter No: 197, 28 Teşrin-ı Sani 1339 tarih ve 552 sayılı Muğla Müdde-i Umumiliğinin bölge naiblerine gönderdiği yazı.

³⁹ MŞSD, Defter No: 197, Muğla Kadılığının 11 Teşrin-ı Sani 1338 tarihli Bozöyük Naibliğine gönderdiği yazı.

⁴⁰ MŞSD, Defter No: 197

Mehmet ÇANLI

Köyün Adı	Milli Mücadelede	I. Dünya Savaşında	Balkan Savaşlarında
Akgedik Köyü	4	5	
Kapubağı Köyü	1	1	1
Bozarmut Köyü	4		
Gevenes Köyü	4	4	
Şeref Köyü	4		
Şeref Kızılmusalı	1		
Eskisar Köyü	3		
Kırık Köyü	2	1	1
Cazgırlar Köyü	1		
Çiftelik Köyü	2		
Nebiköy	4	2	
Bencik Köyü	1	1	
Leyne(Turgut) Nahiyesi	1	3	
Kadıköy		1	
Mesken Köyü		3	
Bozöyük	5	4	
Kozağacı Köyü		1	
Bencik Kavakbeli		1	
Karakuyu Köyü		1	
Madenler		1	
Hacıbayramlar Köyü	1	1	
Toplam	41	30	2

Yukarıdaki tabloya göre Kurtuluş Savaşında⁴¹ 41, I. Dünya Savaşında 30 ve Balkan Savaşlarında 2 kişi şehit olmuştur. I. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarında şehit olan kişilerin bir kısmı hava değişikliği sırasında köyünde, Mersin, Konya, Akşehir, Bağdat ve Yemen hastanelerinde vefat etmişlerdir. Bu kişiler arasında dikkatimizi çeken biri de Cazgırlar Köyünden Rum asıllı Hiristo Oğlu Foti'nin I. Dünya Savaşı sırasında vefat etmesidir.⁴² Bu kişi ile ilgili tereke işlemleri ücretsiz olarak yapılmıştır.

Tereke defterlerinde geçen askeri bir konu da silahlardır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bölgede Çifte Tüfenk (600-800 kr.) Silahlık (25 kr.) ve

⁴¹ Bozöyük Bölgesi I. Dünya Savaşından sonra 5 Haziran 1919'da İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir. İtalyanlar, burada Kızılhaç heyeti bırakarak halkın tepkisini çekmek için halka bedava sağlık hizmeti vermişler ve gıda yardımında bulunmuşlardır. Kuva-yı Milliye'nin oluşmaya başlamasıyla Bozöyük ve bağlı köylerinde (Bozöyük, Leyne (Turgut) ve Eskihisar) Kuva-yı Milliye komiteleri kurulmuştur. Bu teşkilatı oluşturmaya çalışan Bozöyük'ü Hacı Süleyman Efendidir. Bozöyük'te kurulan Kuva-yı Milliye Teşkilatı şu kişilerden oluşmaktadır. Başkan: Fehmi Ağa, Başkan Vekili: Müderris İbrahim Efendi, Üyeler: Hoca Mehmet Ali Efendi, Numan Azam Efendi (Belediye Başkanı), Abit Hoca, Menzilioğlu Fettah Hoca'dır. Ünal Türkeş, **Kurtuluş Savaşında Muğla**, İstanbul, 1973, s. 295

⁴² MŞSD. Defter No: 196, Tereke No: 14, s.14

İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bozöyük (Yatağan-Muğla) Nahiyesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Roveller marka silah bulunmaktadır. Daha çok çifte tüfenk hemen hemen her evde bulunmaktadır.

Başlangıçta sormaya çalıştığımız işgalin hukuki ve diğer yapılara etkisinin olup olmadığı meselesine gelince, defterlerde belirgin bir etki görülmemektedir. Ancak özellikle Milli Mücadele esnasında naiblerin görevlerini hakkıyla yerine getiremedikleri, bundan dolayı da Muğla kadılığı tarafından ikaz edilerek yanlış muamele yapanların cezalandırılacakları belirtilmektedir.⁴³ Nitekim Bozöyük Nahiyesi mahkemesinin 1922 yılının sonlarında yapılan teftişinde altı madde eksik bulunmuş ve bunların düzeltilmesi için 1923 Haziranında Muğla Kadılığında talimat gönderilmiştir.⁴⁴ Fakat bu talimatın ne olduğunu defterlerden tespit edemedik. Bozöyük mahkemesi 12 Mayıs 1924'e kadar faaliyetine devam etmiştir.⁴⁵

B. EKONOMİK HAYAT:

Osmanlı son döneminde Bozöyük, Muğla-Aydın-İzmir yolu üzerinde kervanların önemli uğrak yerlerinden biridir. Bundan dolayı da ticaret hareketlidir. Bölge ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Üretilen tarım ürünlerinin bazıları şunlardır: Arpa, buğday, çavdar, tütün, darı, bal, burçak, bürülce, üzüm, zeytin ve incirdir. Bölgede yetiştirilen hayvanlar ise koyun, keçi ve sığırdır. Yük hayvanı olarak at, eşek, katır ve az da olsa devedir. Bunun yanında bölgede arıcılık yapılmaktadır.

Bölge madenler açısından zengindir. Son dönemlerde Kozağaç ve Nebi köylerinde zımpara çıkarılmaktadır. Bunun yanında krom ve bakır madenleri de çıkarılmakta olup, Güllük İskelesinden Avrupaya ihraç edilmektedir. Bozöyük'de kibrit ve magnezi madenleri de bulunmaktadır.⁴⁶ Kibrit gazının sıcaklığı 35 derece olduğundan bazı hastalıklara iyi geldiği söylenilmektedir.

Bölgede ticari hayat hareketlidir. Daha çok tarımsal ve hayvansal ürünlerin alınıp, satıldığı bölgede Leyne'de (Turgut) Cuma, Cazgırlar'da (Rum) Cumartesi günleri Pazar kurulmaktadır.⁴⁷ Şer'iyeye sicili defterlerinden tespit ettiğimiz kadarıyla bölgede esnaf olarak dülger,⁴⁸ değirmenci, dükkancı,⁴⁹ demirci, kundaracı, boyacı, debbag, keçeci, kasap, terzi, semerci ve kalaycı

⁴³ MŞSD, Defter No: 197, Muğla Kadılığının 23 Teşrin-ı Evvel 1338 tarih ve 592 nolu emirnamesi.

⁴⁴ MŞSD, Defter No: 197, 16 Haziran 1339, Evrak No: 196

⁴⁵ MŞSD, Defter No: 197, 12 Mayıs 1340. Talimat telefonla bildirilmiş.

⁴⁶ H. 1326 Aydın Vilayeti Salnamesi, s. 696

⁴⁷ H. 1314 Aydın Vilayeti Salnamesi, s. 43

⁴⁸ MŞSD, Defter No: 196, s. 1

⁴⁹ Daha çok gayri müslim Rumlar yapmaktadır.

Mehmet ÇANLI

bulunmaktadır.⁵⁰ Bunun yanında dokuma el tezgahları bulunmaktadır. Tereke defterlerinde yün, kıl, iplik ve ipek ipliği sık sık geçmektedir. Bölgede ticari hayatta Sim mecidiye, Madeni Osmanlı Lirası, Seksenlik altını (1920’de 600 kr.tur.) Yirmilik altını, ufacık takım altını, gümüş altılık, İngiliz altını ve Fransız altını gibi para cinsleri geçerlidir. 1894 Yılında sim mecidiye 22 kr., Osmanlı Lirası 120 kr., İngiliz Altını 132 kr., Fransız Altını 105 kr. ve Gümüş altılık 6 kuruştan işlem görmektedir.⁵¹

Şer’iye Sicili defterlerinden tespit edebildiğimiz kadarıyla ticari hayatta tarımsal ürünler ve hayvan alım satımlarının bazılarının ücretleri şöyledir: Arı kovanı: 1918’de 100 kuruş iken 1922’de 200 kuruştur., Yaş kovan 200 kr., Kuru kovan 20 kr., Yüz aklı İnek: 1900 kr., Kara inek 1000 kr., Gebe inek 2000 kr., Öküz 1000-2500 kr., Dana: 950 kr, 1225 kr., Düğe 1000 kr., Erkek dana 450 kr., Keçi 200-300 kr., Oğlaklı keçi 500 kr., Koyun 100 kr., Sıpa (bir yaşında) 1000 kr., Dişi eşek 1500 kr., Sıpalı eşek 2000 kr., semer 600 kr., çift aleti 400 kr., Çavdar ölçek 45 kr., Zeytin tanesi ölçek 60 kr., Arpa ölçek 60-80 kr., Darı ölçek 100 kr., Buğday ölçek 100-125 kr., Bulgur ölçek 200 kr., Bulgur taşı 10 kr., Pekmez kıyye 10 kr., Pamuk kıyye 60 kr., Kumaş don: 205 kr., Boyama don 50 kuruştur.

Bölgede üretilen tütün Duyun-ı umumiye bağlı olan Reji idaresi tarafından toplanılmaktadır. Bölgedeki Reji idaresinin merkezi Leyne (Turgut) Nahiyesinde dir.⁵² Her ne kadar defterlerde bölgede tütün kaçakçılığına dair kayıt yoksa da özellikle sahil kısmında Marmaris ve Bodrum’da sık sık rastlanmaktadır.

Ticari hayatta banka görevini Eytam Sandığı üstlenmektedir. Eytam Sandığı 31 Aralık 1851 tarihinde nizamnamesi yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁵³ Eytam Sandığı, isminden de anlaşılacağı üzere anne veya babası

⁵⁰ MŞSD, Defter No: 190

⁵¹ H.1312 Aydın Vilayeti Salnamesi, s. 469

⁵² Son dönem Leyne (Turgut) Reji memuru Ahmet Fehmi oğlu Cavit Beydir.

⁵³ **Düştur**, C. I, Birinci Kısım, Matbaa-ı Amire, 1289 (31 Aralık 1851 (7 Rebiülevvel 1268) tarihli Eytam Nizamnâmesinde sözkonusu sandıkların işleyişi hakkında gerekli açıklamalar bulunmaktadır. Buna göre; Bir kişi ölüp geride yetim bıraktı ise, terekenin tesbiti ve satılacak eşya için mahkemeden gönderilen kâtip ve memurla birlikte, ayrıca Emvâl-i Eytam Nezâreti tarafından görevlendirilecek bir kişi de tereke kaydında hazır bulunacaktır. Her memur tarafından karşılıklı defter tutulacak ve terekenin ucuza gitmemesi ve kıymetinde satılması hususunda özen gösterilecektir. Yetim mallarının kredi olarak kullandırılması ve çalıştırılması Eytam Nezâreti memurlarının görevi olduğundan, yetime miras olarak kalan nakit para ve eşyanın satılmasından elde edilen para, diğer bütün tereke ve taksim işleri sonuçlanıncaya kadar muhâfazaya alınıyordu. Bir yetimin Eytam Sandığındaki akçesi gerekli şartlar oluştuğunda bir başkasına kredi olarak veriliyordu. Bu kredi veya borç, nizamnâmenin yayınlandığı yıllarda 10'u 11,5'dan (yani % 15'den) veya kesesi 6 kuruş 10 para hesabıyla

İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bozöyük (Yatağan-Muğla) Nahiyesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı

ölen çocukların nakit ve gayri menkulleri mahkeme kanalıyla buluş çağına kadar alıkoyan ve bu para ve malları faiz karşılığında işleten bir sandıktır. Faiz karşılığı elde edilen paradan yetime, aylık olarak velisine nafaka verilmektedir. Bozöyük kaza iken sandık bulunurken, daha sonra Muğla merkezindeki sandığa bağlanmıştır. Sandıktan üç kefil ile Eytam Müdürü ve kadının huzurunda senet mukabilinde para çekilmektedir. Sandığın yürürlüğe girdiği 1851'lerde yıllık faiz %12-15'den verilirken, 1921 yılına kadar beş yıllığına ve on iki taksitle verilirken, 1922'den itibaren üç yıllığına ve on iki taksitle verilmeye başlanmıştır. 1915 Yılında uygulanan yıllık faiz oranı % 9 iken, 1917'den itibaren % 7.5'e indirilmiştir.⁵⁴ Nizamnamenin maddelerinden birinde eğer % 12-15'den müşteri bulunamazsa daha düşük faizle kredi verilmesinden bahsedilmektedir. Bu maddeye göre Muğla Bölgesinde faiz oranları düşmüş olabilir.

Bölgede bir kişinin 1920'li yılların başında aylık geçim standardı nafaka ve mihir kısmında belirttiğimiz gibi yetişkin bir kişinin 300 ila 500 kuruş iken çocukların ise 150 ila 250 kuruş arasındadır. Ancak bu oranlar köylere göre bazan değişebilmektedir.

SONUÇ:

veriliyordu. Eğer bu şartlarda yetimin parası kullanılamaz ve sandıkta hâlâ parası varsa, akçesi bu şekilde durmaktansa yetime menfaat temin etmek için kesesi 5 kuruş faizle esnafa, tüccara, sarrafa vb. kişilere verilebiliyordu. Bu faizin % olarak ifadesi ise % 12'dir. Tâbi burada öncelikle yetimin menfaati sözkonusu olduğundan ilk belirtilen şartlarda müşteri bulunmazsa, daha düşük faizle yani kesesi 5 kuruş faizle verilme yoluna gidiliyordu. Eytam sandığından kredi kullanacak kişi bazı şartları yerine getirdikten sonra krediyi kullanabiliyordu. Kredi kullanacak kişi, alacağı kredini 1,5 katına eşit bir menkul varlığı veya gayr-i menkulü rehin göstermek durumundaydı. Rehin göstereceği malın değeri, esnaf gediğinin de imzasının bulunacağı bir kefalet senediyle tesbit ediliyordu. Eğer bu şartlarda yani belli bir ipotek karşılığında yetim akçesini kredi olarak çalıştırmak mümkün olmazsa, kredi kullanmak isteyen kişiye, sağlam kefillerden sened getirmek suretiyle de borç para verilebiliyordu. Bu kefillerde kişi hangi meslekte ise o esnaf gediklisinin kefaleti tercih ediliyordu Bütün bu işlemlerin yürümesinden baştan Eytam Müdürü sorumlu idi. Eytam müdürü her kazada güvenilir ve kefilli kişiler arasından seçilirdi. Gayr-i menkul dışındaki satılacak tereke eşyasından binde 20 oranında kesinti yapılıyordu. Bunun 12'si Eytam müdürüne, 5'i dellala, ve 3'ü mahkeme görevlilerine veriliyordu.)

⁵⁴ MŞSD, Defter No: 192 (Eytam Sandığına Mahsus kefaletli Edane Defteri)

Mehmet ÇANLI

Bu yazımızda bugün Muğla'ya bağlı Yatağan ve Kavaklıdere ilçeleri sınırları içinde kalan ve 1926 Yılına kadar Bozöyük Nahiyesine bağlı yaklaşık 35 civarındaki köyün 1918-1925 yılları arası sosyal ve ekonomik yapısını ortaya koymaya çalıştık. Adını aşiret veya cemaatten alan Bozöyük'de 15. yy.dan itibaren ağırlıklı Türk nüfus yoğun olarak yaşamıştır. Daha önce özellikle dağlık kısımlarda göçerlik yaygın iken 18. ve 19.yy.da yerleşik hayata geçişler görülmektedir. Gayri müslimler ise toplu olarak bir yerde (Cazgırlar) yaşamaktadırlar.

Bölgedeki aile yapısı baba erkildir. Birden fazla evlilik yaygın olmamakla birlikte bir örnekte üç evlilik görülmektedir. Çocuk sayısı ise ailelerde ortalama 3-4 civarındadır. Boşanma fazla değildir. Nafaka olaylarına daha çok erkeğin iki evliliği ve geçimsizliğinden dolayı sık sık rastlamaktayız.

Bozöyük, Muğla-Aydın-İzmir karayolu üzerinde yer aldığı için gerek sosyal ve gerekse ekonomik olarak hareketli bir yerdir. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan bölge halkı, geleneksel ürünlerden ayrı olarak arıcılık yapmaktadır. Bunun yanında küçük çapta dokuma el tezgahlarıyla dokumacılık yapmaktadırlar. Bölgede ticari hayata sermaye sağlayan Eytam Sandığı bulunmaktadır. Bu sandıktan halk, faizle para alabilmektedir. 1916 Yılında faiz oranları % 9 iken 1917'den itibaren % 7.5'e indirilmiştir. Bölge insanının aylık geçim standardı 3 ila 5 lira arasında değişmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

H. 1296 Aydın Vilayeti Salnamesi,

H. 1302 Aydın Vilayet Salnamesi

H. 1303 Aydın vilayet Salnamesi

H. 1307 Aydın Vilayet Salnamesi

H.1312 Aydın Vilayeti Salnamesi

H. 1314 Aydın Vilayeti Salnamesi

H.1326 Aydın Vilayeti Salnamesi

ALTINSU Abdulkadir, **Osmanlı Şeyhülislamı**, Ankara, 1972

İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bozöyük (Yatağan-Muğla) Nahiyesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı

AYDIN Mehmet Akif, “Osmanlılarda Aile Hukukunun Tarihi Tekamülü”, **Sosyo-kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, Ankara, 1992, C.II

AKGÜNDÜZ Ahmet, **Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı**, Diyarbakır, 1986

BENEDİCT Peter, “Hukuk Reformu Açısından Başlık Parası ve Mehr”, **Türk Hukuku ve Toplum Üzerine İncelemeler**, (Editörler: Adnan Güriz,

Peter Benedict), Ankara, 1974

CİN Halil, **İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme**, Ankara, 1974

Düstur, C.I, Birinci Kısım, Matbaa-ı Amire, 1289

KARAMAN Hayrettin, **Mukayeseli İslam Hukuku**, İstanbul, 1991, C.I

Muğla Tahrir Defteri, Defter No: 61

SAVAŞ Saim, “Fetva ve Şer’iye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması”, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, Ankara, C. II

Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları, Hilal Matbası, İstanbul, 1928

UYKUCU Ekrem., **Muğla Tarihi**, İstanbul, 1983

Muğla Şer’iye Sicili Defterleri:

No: 190: Defter 135 sayfadan oluşmaktadır. Muğla merkezine ait olan defter H. 1334-1335 (1918-1919) yıllarını kapsamakta olup, nikah ve boşanma kayıtları yer almaktadır. Defterde kayıt numarası 55’den başlamış olup, 5 boşanma ve 655 nikah işleminin yapıldığını görmekteyiz.

Defter No: 192: Eytam Sandığına mahsus kefaletli edane defteri. Defterin orijinali 193 sayfadan ibaret olup, 65 sayfası kullanılmıştır. Tarih itibarıyla 1916-1923 yılları arası Muğla merkez ve bağlı merkez köylerinin edanelerini kapsamaktadır.

No: 194: Defterin orijinali 152 sayfadan ibarettir. 1922-1924 yıllarının kapsayan defter, terekelerden oluşmaktadır.

No: 195 no’lu defter 202 sayfadan ibaret olup bunun 165 sayfası kullanılmıştır. Kassam efteridir. Konu içerikleri ise: Nikah, Boşanma, Vasi tayini, Nafaka

Mehmet ÇANLI

takdiri, Vasiyetname, Veraset, Vekalet, Nafaka düzenlenmesi (intizam), İtaat hücceti, Hibe'dir. 147 hüküm bulunmaktadır. 23 adet vasi tayini, 9 adet veraset, 2 vekalet, 4 adet vasiyet, 74 adet nafaka, 2 adet nikah, 31 boşanma ve 2 tane de iptal bulunmaktadır. R. 338 (1922) 40 tane, R.339 (1923) 76 tane, R. 340 (1924) 31 tane hüküm vardır.

No: 196: Defter 354 sayfadan ibarettir. (1334-1337) 1918-1921 yılları arasını kapsayan defterde evlenme ve boşanmalar yer almıştır. Toplam 367 nikah işlemi yapılmıştır.

No: 197: Defterin orijinali otuz yedi sayfadan ibaret olup, 24 sayfasına kayıt tutulmuştur. Defterin adı "Bozöyük Nahiyesi Mahkeme-i Şer'iyesine mahsus Varide Defteri" olan defter, 1922-1924 yılları arasını kapsamaktadır.

No:203: Defterde 1922-1924 yılları arasını kapsayan 39 tane tereke bulunmaktadır. Defterin orijinali 116 sayfa olup, bunun 63 sayfası yazılmış.